

Magas korú anyám nyaranta szülőföldemen gazdálkodik. Télen nálam kuporog. Hanem februárban, ahogy ablakán benéz az első felhőtlen nap, fogja az ajtó kilincset. Izgalmán látom, menne hazafelé. Számolja a napokat. Busánának odahaza ilyenkor már csipognak első kelésű csirkéi. Horváth-nának néma kiskacsái. Ő meg itt téblábol a városi lakásban tétlenül. Mondja is:

— Mennék, fiam!

— Hideg van még, a föld fagya sem ereszt.

— De hát Dudásnének választási malac rőfög már az óljában. Recskiné húzza a rónát a máknak.

Pirongatom, mert a szép szavas marasztalás nem fog rajta.

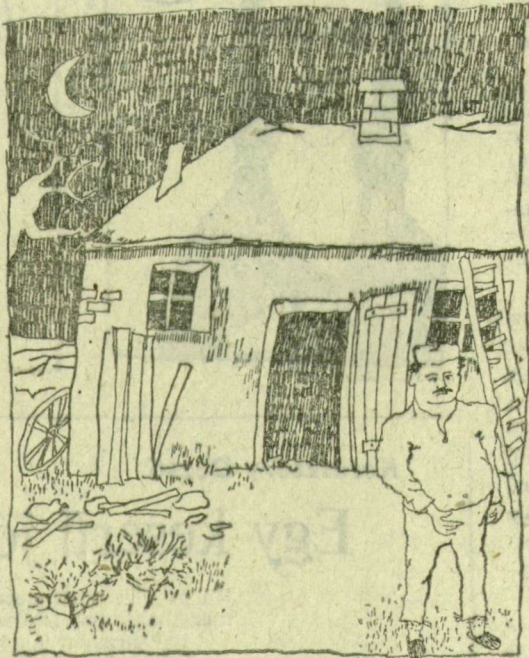
— Talán most akarsz meggazdulni? Magatok bíró korotokban annyi volt a földetek, ami a körmötök alá akadt. Hanem most, herefölded a keveremesi határban, repatábláskád Kunágota szájában, cirkod a dombegyházi kertek alatt.

Semmi ésszel mondható nem fog rajta. Áprilisban már költözünk. Aztán nagy rohanásban, szinte csak úgy egy-egy fél napra esek haza nyolcvanéves anyám látására. Háza körül tengernyi, férfikéz után kiáltó tennivaló. A kemény kalaptégláját szétszítva a fagy, csörmelékje eltönte a fűstjáratot. A nagykapu leesett a sarokvasáról, a kerítéseket kutyák, disznók luggatták át. Kapok ásóra, kapára. Am az áso nyelét téli álmában megették a szuvalk. Na, egy jó fogású nyelet belé! Fogom a baltát. Életlen, mint a bot. Elő a közsörökvet. De annak teknőjében nem áll meg a víz. Fenekelni kell. Kapom a fűrészt, hogy deszkát vágjak hozzá. A fűrészből az eszerek leestek a madzagot. Megelevenedik a népmesei világ. Ugrok a boltba, a spargára nemet intenek. Megyek a kenderföldre, de harsogó zöld a levele. Sötétedik, amikor fáradtan leülök a falu hónaljában. Gondolatban körül-sántikálom. Bajok nélkül is szeretem akárhányszor birtokba venni. Itt minden az enyém. Minden gondja, baja, öröme. Semmim sincs benne. Csak az emlékeim. Érehetek haza olykor akár késő éjszakai órákban, lefekvés előtt körülfutom. Minden a helyén? Szorongok. Lélekszáma csökken, a lakosok szaladoznak széjjel. Máshová húzza őket az élet. Bár sokuknak magam nyújtok segédkezet. Hogy a jó eszűek el ne kallódjának. De más kijáratokon is elszivárog a fiatalja. Sajnálom. Kár ezért a szorgalmas, meleg égáljú faluért. Fájna, ha elmúlás környékeznél. ha paréj verné föl az udvaruk földjét. ha bedeszakálnak egykor értelmesen néző ablakszemek házainak. Ragaszkodásom selyemszálaival szeretném együtt tartani, megújítani, paradicsomi állapotokat palántálni belé. Megtartó meleget lehelek magamból, hogy megragasszam őket. Tudom, jámbor óhajok. Nemcsak megüresedett házak árválkodnak az utcákban, újonnan épültek is feszítenek.

Hanem a kupai határoknak háttal, a falu legvégén, holdvilág derengésében revülök rá egy félig lerombolt épületre. De hisz ez volt a szegényház! Riadt arcok suhannak föl a romok közül.

Csupa Julis néni. Időtlen korú, csont, bőr. Mosolytalan, egy-pöndölös, meztláb járó. Tiszta. Téglával súrolta kezét, lábát. Senki sem tudta, mi a böcsületes neve, honnan került közénk. Megbízásból zsebkendőbe kötött három tojással is elment a messzi tíz kilométerekre levő piacra. Fáradságát olykor köcsögnyi aludt-tejjel is honorálták. Panaszkodni nem hallotta senki. Neki is lehetett pedig élettörténete, vágya,

Szegényház

Szikszai Károly illusztrációja

szomorúsága. Temetéseken ő vite a fátyolos keresztet, amiért a gyászkendőt, a karjára akasztottat, magáénak tudhatta. Többre nem vihette. A jövedelmező sirtatóasszonyt nem érthette el. Lehet, hogy pipiskedett utána? Miből élt, nem lehetett tudni. Nem koldult. Ami ételneműt naponta a kötényébe löktek, hazavitte, a karolábú ágyakkal teli rakott tágas szobában társaival megosztva ette.

Mögötte Kuka Béla arca sejjik föl. Böcsületes neve, foglalkozása volt. Jó kezű kovácslegénynek ismerték, aki az üllöt úgy tudta megcsöngetni, tüzes vasaiból a felsistergő szikrák virágsokrokba rendeződve kápráztatták a keze munkájára várókat.

Egyszer, okát senki sem tudta adni, megcsábult. Márminthogy megbolondult. De a népek szereték, a goromba szót Kuka Béla mentségére szepítették. Amikor megcsábult, a szerszámok többet nem engedelmeskedtek neki. Kipotyogott a kezéből a hidegvágó, a menettűró, a lovakra fordítva akarta fölverni a patkót. Kovácsfűjtatója kigyulladt, attól leégett a műhely. Keserves tehetlenségében idős anyját verte napjában többször is.

A szomszédok fenyegették: — Megállj, mert téged is meger ezert az isten!

Attól kezdve kicsi házuk egyszem ablakát párnával tömte el, hogy ha püföli az anyját, meg ne lássa a mennyben lakó. Hangtalanul cselekedett. Nem tudott beszélni. Innét Kuka a neve.

Amikor öszülő fejjel az anyjáról is elárvult, magában nem tudott élni. A község szegényei közé esett, a sínylődőbe. Hírrehedt nagy erejét semmire sem használta. Nyaranta kidöntött faderékon ült, csalnak megnyalozott lába szárán fogóosta a legyet, Kupacba dobálta. Dicsérték. Hasznosnak tartották. Miből élt? Nem tudni. Dolgozni, lopni nem járt.

A szegényház udvarából mint község halottját, festett koporsóban kísérték utolsó útjára. A kántor seggeve imádkozott fölötte, csak a temető kisharangja jajveszékelt érte.

— Ringy-rongy, ringy-rongy — kiabálta.

Jobb halottak után a templom harangjai kondultak.

— Ködmön-mente, ködmön-mente! Selyem-bárony, selyem-bárony! — adták tudtul mind azoknak, akiket illetett.

Pucor Jani. Annak is volt tisztességes neve. De mivel csak bön-dője megtöltésével vergődött világ életében, hát ezt a nevet ragasztották rá. Valamikor haspártiságát érteni lehetett. Községi hivatalt viselt az apja. Sinterül szolgált. Disznóveszkor könyéig járhattak a zsírban. Amikor a

tápláló szülők elhaltak. Pucornak nem volt akkora észbeli képessége, hogy a magas hivatait előrkölje. A község szegénye maradt. Annak törvénye szerint élt. Estenként szerényen húzódott meg a kocsmazugokban, érdeklődő szemmel nézte az italozókat. Soha nem kért semmit. De ha kínálták megitta a lúgot is, csak forró ne legyen!

A kocsmárosok kegyeletesen öltöztették össze neki a sört, bort, pálinkát, ami darabban maradt záróra után. Pucor bevette. Olykor haza is vitt belőle a többieknek.

A szerencsétlenek furcsa viselkedése könnyen tolt szánkra csúfolásokat. Am a felnőttek egy-két pofonnal térítették bennünket az egyenes útra. Mondták: még mi is oda kerülhetünk!

A község nem engedte őket koldulni. Azt szégyelte volna.

A Vilimek. Eleven huszan föl emlékül a félig lebontott ház porködeiből. Az eltartó apa tudós kanásza volt a falunak. Kint lakott a legelő szélre rakott pásztörházban. Valami külföldről vásárolt, Szultán nevezett törzskan halálra pocskolta. Sok kiskorú gyerek maradt utána. Leginkább lányok, akik apjuknak bojtárul szolgáltak, de ott cseppent még egy éppen járt tanuló kisfiú is.

Gyásznak gyász, meg gond. Szaladni új kanász után. A falu két napig nem maradhat pásztor nélkül. A kijárós disznók széthányják az ólakat. Az új pásztornak meg lakást kell adni. Így az árvák beköltöztek a szegényházba. A lányok — a természet törvénye szerint — fölserkentek, férjhez mentek.

A fiú? Ahogy fehér fotópapíron csöndeskén hívódik elő a kép, úgy jelenik meg előttem a maga valóságában. Félárbocok fehér gatyaszárban, nyakatlan kötött ingben, mint aki most kelt ki az ágyból. Méterekre áll meg előttem, köszön.

— Hallom, a kutya fog valakit. Órahosszája látom, nézi a házam. Előbb nem ismertem meg, bátyám!

— Én sem magát, ne is haragudjon.

— Nem csudálom. Amikor maga elment, bugyuta kölk voltam. Az idő elkötyög föltűnt. Én vagyok a kis Vilim.

— És itt lakik?

— Itt, itt lakok családostul a megámban.

Ahogy a szarvára fogvatkozott hold, meg a távoli lámpafüzérek derengésében kérdő szemöldököm fölzalad, emberem szava megered.

— Na, igen. Maga erről nem tudhat. A ház úgy az enyém, hogy megvettem. Tíz év óta itt állt, romlásnak indulva, lakatlanul. A falu tartogatta, hogy köllhet ez még. De lakót az élet nem teremt belé! Erőszakkal sem lehetne embert behajtatni.

— Én meg, bár nem itt születtem, itt csöpörödtem föl, vágyódtam rá. Mikor a tehetségem kinőtt, megvásároltam. Belülről raktam egy új házat, olyat, amiért nem kell elpirulni. Mert amúgy nehézgépkezelő vagyok. Építettem. Széggelvitte magát az élet. ráöltöm a nyelvemet!

— Most, ahogy a romokat bontom, helyére tágul a kiskert. Szilvafákat ültetek oda. Apám, nyugodjon, szerette a szilvát. A magáéról nem szedhetett soha. Néha a fergéséből löktek neki egy-egy kalappal a gazdák. Most majd, ha esszük a termést, rágondolunk.

— Szóval, akkor nem kell többet szegényház?

— Hát hogy köllene. kinek köllene?

— Ebben biztosak lehetünk?

— Rajtunk nem múlik!

Kezet rázunk.

Sietős a dolgom. Madzagot fonok a fűrésze, deszkát szabok, vízesvályút fenekelek, baltát kőszőrülök, ásonvelet faragok, leállítom a kerítésoszlopokat. Azóta nem járnak át anyám kertjébe a szomszédok jószágai.

TÓTH BÉLA

A Munkák és napok-ból

Az anyagomról és a munkámról

Negyvennyolc-negyvenkilencben Dénes Leóval — Szeged akkori tanácselnökével — arról ábrándoztunk, hogy a Stefániát telerakjuk a munkámozgalom hőseinek, mártírjainak a szobraival, trébelhetek, kikalapálhatok vagy ötvenet. Már a Lenin—Sztálin-szobrot is erre a technikára terveztük (két milliméteres lemezből). Dénes szerint „Ez nevelésügy is: hadd lássák a fiatalok, mit lehet két kézzel csinálni.”

Az anyagalakítás világában élttem, fejlődtem. Közel hetven év műhelygyakorlatának az eredményeként már a kalapácsom talpa is az ujjhegyemként érzékeli a képlekeny, engedelmes vagy keményen visszarúgó anyag jelzéseit. Kifejlődött bennem az anyagban gondolkodás készsége és valami belső akciófigyelem is, de a munkámban a legeredményesebb órák a legföledektebbek is, ezért, éppen ezekről nem tudok beszámolni.

Sajnos, a formaalakítás területén legszegényebb a szókincsünk. Mégis, hogy ne csak lássák a fiatalok, mit lehet két kézzel csinálni, megpróbálom elmondani azt is, hogy hogyan csinálom. Szeretném megfogalmazni egy termékeny mozdulat szellemi fedezetét is. Szerettem volna eljutni az anyagalakítás határáig, úgy, hogy a munkám minden eleme személyiségemnek is része legyen. Egyéni módszert teremteni, technikát, amivel behatolok egy nemes anyag belső tulajdonságaiba, hogy az anyagot humánummal telítve, kihozzam annak minden lehetőségét. A munka maga és a munkához való viszonyom is tartalma legyen a művészetemnek.

Szóban is, technikában is szeretnék közölni lényegeset magamról is és a munkámról is. Nem plasztikai elemekben, hanem technikaiakban elmondani munkám minden érzelmi kísérőjét, gyarapodó vagy ellobbanó indulatimat, a munkám hőfokát, örömet, hogy alkotásomban a munka teljessége tükröződjön.

Az új anyagok, új gépcsodák formateremtő technológiái, új esztétikai kategóriákat teremtenek. A munka új régióit teremti meg: szélesíti a munkakörét, új izgalmaival, örömmel, sikerélménnyel telíti belső tartalmát. Munkaelemek és emberi érzéseink egyre inkább közelítenek egymáshoz. Emberjellegek és munkajellegek végül is fedik egymást és megszűnik a munka, mint érzelmi ráfizetés létezni. Kapunk tőle annyit, mint amennyit adunk belőle. A robotból, testi-lelki teherből szocialista társadalomban a munka esztétikai jellemzőinek fejlődésével lehet élvezet, öröm és felszabadulás.

Nem hiszem, hogy az egyéni és társadalmi fejlődéssel együtt fejlődő munka, csoportosan vagy társadalmi szinten vizsgálható. Az emberben egész életén keresztül változó struktúra csak egyénben, az egyén részeként, kvalitásai alapjaként vizsgálható. Egyénben rejlő változást, belső igazságot csak egyének vallomásaiból állíthatunk össze és csak hipotézisek halmozásával közelíthetünk meg. Ezért teszek valómást a munkáról.

A dolgozó a munkaszituációkra

pillanatnyi diszponáltsága szerint reagál az érzésével, de a munkával legszorosabb összefüggő érzések közé akaratlan keverednek, átfolyanak a személyi kapcsolatok, viszonyok érzései is. A munkatárs iránti érzések indukálódnak és pozitív vagy negatív irányban módosítják a munkaérzéseket. (Mit módosítanak a munkamodellen, ha például gyűlöltöm Pusztai bácsit.) Csak azok az érzések munkaelemek, amiket a munka fázisai mozgatnak. A gyűlölet és szeretet emberi érzés, de szövődhetik a kettő kibogozhatatlanul, mégis vannak tiszta érzelmi és indulati csúcsai a munkának, amik karakteradók, vonalakkal rögzíthetőek és mint egy szép zenei etűd, lekottázhatóak. Előbb-utóbb minden belső történet, az állandóan változó munkaérzések széles skálája is rögzíthető lesz vonalakkal. Ha majd meg tudjuk rajzolni a „teljes munka” modelljét, akkor reá tudunk kottázni minden részletmunkát. Mint ahogy a nyolcórás munka produktivitását egy vonallal lehet jelezni, úgy lehet majd jelezni, hogy melyik munka milyen érzésskálával mellet mennyi érzelmi ráfizetéssel, idegi és kedélyi megterheléssel jár.

Az én anyagom... Az elvénült kőkorszakok után Ő nyitotta meg a fémkorszakok sorát. Vörösen csillog, melegen önthető, hidegen formálható, képlekeny és engedelmes. Ötezer év óta modern anyag. Az én anyagom babilóniai időkben, bibliai földeken született. Vén idők új eszméinek, új vágyainak ösztönzője, új lehetőségek teremtője. Gazdasági mozgósítóerő, társadalmi erjesztő. Dialútját ötezer év óta járja.

Az én anyagom a legszebb szoboranyag. Melegítés közben ég benne a rubin bíbora, mellette sötétlik a viharfelhők kékje. Nemes patináját tengerkékre, smaragdöldre, komor feketére érleli az idő.

Az én anyagom nekem kínálta fel ötezer év óta feltáratlan lehetőségeit. Mindig új, mindig izgalmas. Sugall és inspirál. Néha adakozó, vezető a kezem, mások makacsul uzsorázza ki az erőmet. Önként adta kalapácsom alá éles, kemény kontrasztokban Apám akaraterejét, de úgy kellett belőle kicsikarni a kislányom domború, lágy formáiban tükröződő meleg életörömet.

Ebben az anyagban teljesül ki az én világom. Benne életem át Lenin emberségét, Dante keserűségét. Éreztem benne Michelangelo vadágát, Madách krisztusarcát kovácsolva Ádámként lobogtam, forrtam, dideregtem, Benne lettem gazdagabb Juhász Gyula szomorúságával, Móra jó-ságával, Erkel magyarságával... Belőle hallottam ki Vietnam jáját, Izeneteket közvetít, emlékeket ébreszt. Amíg formázom, Ő alakít rajtam. Megtanít legyűrni az indulataimat. Magas fokú készenlétre, rögtöni reagálásra szoktat és mire meghalok, hozzásegít, hogy megértsem magam.

Az én anyagom a kapocs embertársaim felé. Jele: Cu, atom-súlya 63,1, fajsúlya 8,921; 1207 fokon olvad, húzási szilárdsága 42 kilogramm, 100x200 centiméteres táblákban kerül forgalomba és 1 milliméteres vastagságban dolgozom fel. Régi ára házhoz szállítva, egy tábla 1650 forint. Új ára?

TÁPAI ANTAL

Szepesi Attila

Bolond Istók

frva nevem falevélre patak habjára s a szélre járom a városokat kóró hátán lovagolva leskelek utcasoron keménykürtön bedudálok s mint a bagoly huhogok éjjel a házereszen ül vigyorogva a sok golyhó ha megállok előtte bár tudom én ha legyint rám foga koccan a fésztlől mert mind sejt kopott gúnyám bíbor maradéka s rejt a bohócsüvegem rozsdautított koronát